

Werken aan Veiligheid voor lokale (wijk)teams en gemeenten

Werken aan Veiligheid¹ voor lokale (wijk)teams en gemeenten

Nadere uitwerking van het kwaliteitskader Veilig Thuis – zicht op veiligheid²

Wat wordt in dit document bedoeld met lokale (wijk)teams?

Lokale (wijk)teams hebben een belangrijke rol in de effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Verschillende gemeenten hebben (daarnaast) ook andere (meer specialistische) vormen gekozen, bijvoorbeeld SAVE-teams, expertise teams, CJG's, etc., om invulling te geven aan taken in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Waar in dit document wordt gesproken over lokale (wijk)teams, dan worden ook deze andere vormen daaronder verstaan.

1 Inleiding

De decentralisatie van nieuwe taken naar gemeenten per 1 januari 2015 heeft als doel om ondersteuning en zorg dichtbij en passend bij de lokale situatie en inwoner te organiseren. Hulp en ondersteuning op basis van de Jeugdwet, Wmo2015 en de Participatiewet, waaronder de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, moeten zo laagdrempelig, dichtbij en zo intensief als nodig en licht als mogelijk zijn.

In veel gemeenten wordt vanaf 2015 meer gebiedsgericht gewerkt en zijn lokale (wijk)teams ingericht, die samen met andere voorzieningen (onder andere sociale basisvoorzieningen als vrijwilligerswerk, mantelzorg, welzijn, algemene voorzieningen, buurthuizen, wijkverpleging) een belangrijke rol hebben in deze manier van werken.

Waar het gaat om de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling zijn gemeenten verantwoordelijk voor o.a. het borgen van de signalering van huiselijk geweld en kindermishandeling (bijv. gebruik meldcode door professionals in lokaal (wijk)team) en het borgen/creëren van veiligheid in een gezin/huishouden (bijv. door de hulp en ondersteuning hierop aan te sluiten) aan de hand van veiligheidsbeoordeling en –voorwaarden die door lokale (wijk)teams zelf of door Veilig Thuis en GI vanuit hun wettelijke functies worden geformuleerd. De gemeente voert de regie op de samenwerking met en tussen veel partners: waaronder (speciaal) onderwijs, politie en veiligheidshuis, (specialistische) aanbieders, huisartsen, ziekenhuizen, wonen, werk en inkomen (bewindvoerders, schuldhulpverlening), lokale (wijk)teams, VT, vrouwenopvang en GI. Alle partijen hebben een rol en verantwoordelijkheid in het signaleren, bespreekbaar maken, hulp bieden en samenwerken. Het lokale (wijk)team is een van deze partijen. Van belang is duurzame samenwerking op basis van wederkerigheid en leren van elkaar.

Naast bovenstaande taken in het kader van de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, hebben gemeenten een belangrijke taak als het gaat om het voorkomen (preventie) van huiselijk geweld en kindermishandeling. Met inzet op preventie kunnen hulpvragen tijdig worden gesignaleerd, zelfs nog voordat er sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling, waardoor 'zwaardere' (specialistische) hulpverlening minder nodig is. In dit kwaliteitskader wordt echter niet ingegaan op de preventietaak van gemeenten.

- 1 Het gaat hier om veiligheid in afhankelijkheidsrelaties (huiselijk geweld en kindermishandeling). Vormen van huiselijk geweld zijn kindermishandeling, ouderenmishandeling, schadelijke traditionele praktijken zoals eerwraak, vrouwelijke genitale verminking ('vrouwenbesnijdenis') of huwelijksdwang, partnergeweld en ex-partnergeweld in alle verschijningsvormen (ook psychische mishandeling en stalking).
- 2 Vastgesteld in juli 2016 door de VNG Commissie Gezondheid en Welzijn.

Rol lokale (wijk)teams in aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

Lokale (wijk)teams hebben een belangrijke rol in de effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Verschillende gemeenten hebben (daarnaast) ook andere (meer specialistische) vormen gekozen, bijvoorbeeld SAVE-teams, expertise teams, CJG's, etc., om invulling te geven aan taken in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Waar in dit document wordt gesproken over lokale (wijk)teams, dan worden ook deze andere vormen daaronder verstaan. Gemeenten kunnen deze lokale (wijk)teams vormgeven binnen de gemeentelijke organisatie zelf of door een gecontracteerde of gesubsidieerde organisatie.

Een effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling vraagt om krachtige lokale (wijk)teams. De lokale (wijk)teams hebben een rol in het beter signaleren en bespreekbaar maken van huiselijk geweld en kindermishandeling en in het bieden van en het inzetten van zorg- en/of hulpverlening om de risicofactoren van huiselijk geweld en kindermishandeling weg te nemen. De lokale (wijk)teams hebben ook een rol in het in gang zetten van zorg- en/of hulpverlening gericht op herstel van de gevolgen van het geweld. Dit doen de lokale (wijk)teams in samenwerking met andere partners en instanties. Daarnaast dragen zij zorg voor het zicht op veiligheid in die casussen die door Veilig Thuis worden overgedragen. Dit heeft als doel directe en stabiele veiligheid in gezinnen/huishoudens te creëren.

Wat is veiligheid?

In de visie 'gefaseerde ketenzorg'³ is veiligheid als volgt gedefinieerd:

- Veiligheid is de aanwezigheid van krachten die hebben laten zien voldoende en gedurende langere tijd te beschermen tegen het gevaar.
- Het gevaar bestaat uit de feitelijke onveilige gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan en waarover zorg is dat ze zich herhalen.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen veiligheid op de korte termijn (directe veiligheid) en veiligheid op de lange termijn (stabiele veiligheid). Als er sprake is van directe veiligheid in een gezin/huishouden, kan er met het gezin/huishouden en met de betrokken professionals gekeken worden naar onderliggende factoren die de onveiligheid in stand houden. Van stabiele veiligheid is conform de visie 'gefaseerde ketenzorg' sprake, wanneer:

- er gedurende zes maanden geen gebeurtenissen van onveiligheid in het gezin/huishouden zijn geweest, én
- de risicofactoren op een effectieve manier zijn aangepakt/hanteerbaar zijn gemaakt/zijn afgenomen, én
- een start is gemaakt met het werken aan herstel van trauma's en van de gevolgen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Betrokken professionals beoordelen samen met alle leden van het gezin/huishouden of er sprake is van stabiele veiligheid.

Waarom een kwaliteitskader Werken aan Veiligheid voor lokale (wijk)teams en gemeenten?

Het Toezicht Sociaal Domein signaleert dat de lokale (wijk)teams in een aantal gemeenten al voldoende invulling geven aan hun taken op gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling.⁴ In andere gemeenten gaat dit nog niet goed genoeg. In die gevallen zijn de lokale (wijk)teams (nog) niet voldoende toegerust op de rollen, taken en verantwoordelijkheden in het kader van de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Een van de redenen hiervoor is dat lang niet alle gemeenten voldoende zicht hebben op de kwaliteitsvereisten die zij moeten en kunnen stellen aan de lokale (wijk)teams om de cirkel van geweld in gezinnen en huishoudens te doorbreken. Ook spreekt nog niet voor zich hoe die kwaliteitsvereisten te vertalen naar keuzen in de taakverdeling vanuit de regierol van gemeenten en wat daarvoor ingericht moet zijn. Om gemeenten in staat te stellen te bepalen of hun lokale (wijk)teams voldoende zijn ingericht om te komen tot een effectieve signalering en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling en te bepalen waar dit versterking behoeft, heeft de VNG, ondersteund door het programma Geweld hoort nergens thuis (GHNT), dit kwaliteitskader ontwikkeld.

3 Visie gefaseerde ketenzorg 'Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg', GGD GHOR Nederland, mei 2016

4 <https://www.toezichtsociaaldomein.nl/onderzoeken-en-instrumenten//lokale-netwerk-na-veilig-thuis/documenten>

Dit kwaliteitskader heeft als doel gemeenten te ondersteunen in het inrichten en versterken van hun lokale (wijk)teams zodat deze kindermishandeling en huiselijk geweld eerder en beter in beeld krijgen en het geweld kunnen stoppen en duurzaam kunnen oplossen. Het kwaliteitskader richt zich daarmee op gemeenten in hun opdrachtgevende verantwoordelijkheid naar lokale (wijk)teams en hun daarmee verband houdende regierol en rol als inkoper of uitvoerder, zodat gemeenten de kwaliteit van de aanpak van onveiligheid in gezinnen en huishoudens op een voldoende niveau kan borgen.

Er moeten nog veel stappen gezet worden voordat gemeenten de benodigde voorwaarden zoals benoemd voor het beschermen van inwoners tegen huiselijk geweld en kindermishandeling allemaal gerealiseerd hebben. Hiervoor is tijd nodig en er dient voorzien te zijn in de noodzakelijke randvoorwaarden.

2 Taken en verantwoordelijkheden bij huiselijk geweld en kindermishandeling

Signaleren en bespreekbaar maken

Het signaleren en bespreekbaar maken van huiselijk geweld en kindermishandeling heeft tot doel geweld in afhankelijkheidsrelaties eerder en beter in beeld te hebben, zodat gezinnen/huishoudens eerder geholpen kunnen worden, en de hulp samen met de betrokkenen meer op maat kan worden gebracht. Op die manier kan de duur van het geweld worden verkort en kan erger worden voorkomen. Professionals werkzaam in de lokale (wijk)teams hebben op basis van de wet Verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling een professionele norm om wanneer er sprake is van acuut of structureel geweld, een melding te doen bij Veilig Thuis. De gemeente heeft de plicht binnen de gemeentelijke organisatie met de meldcode te werken, en kan vanuit haar regierol sturen op het hanteren van de meldcode door de samenwerkingspartners.

Veilig Thuis

Veilig Thuis heeft de wettelijke taak om een veiligheidsbeoordeling⁵ uit te voeren voor meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling en, wanneer nodig, vervolgstappen⁶ te zetten. Veilig Thuis organisaties voeren hun wettelijke taken uit aan de hand van het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019.⁷ Voor de medewerkers van Veilig Thuis geeft dit protocol een duidelijke richtlijn voor hun handelen. Het betreft richtlijnen die algemeen geldend zijn voor alle vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Aan gezinnen en huishoudens die met Veilig Thuis te maken krijgen, geeft het protocol inzicht in wat zij van Veilig Thuis kunnen verwachten, hoe zij worden geïnformeerd en wat hun rechten zijn. Voor de professionals buiten Veilig Thuis geeft het protocol een helder inzicht hoe de samenwerking tussen hen en Veilig Thuis verloopt en welke afwegingen Veilig Thuis daarbij maakt.

In veel casussen draagt Veilig Thuis over aan de lokale (wijk)teams om de benodigde hulpverlening in het gezin/huishouden in te zetten. Deze overdracht vindt plaats óf direct na de veiligheidsbeoordeling óf nadat Veilig Thuis de diensten Voorwaarden & Vervolg of Onderzoek heeft afgerond. In het eerste geval draagt Veilig Thuis de inhoud van de melding en de informatie die in het kader van de veiligheidsbeoordeling is verkregen over aan lokaal (wijk)team. In het tweede geval draagt Veilig Thuis daarnaast ook de door Veilig Thuis opgestelde veiligheidsvoorwaarden⁸ over. In het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019 staat beschreven waaraan de veiligheidsbeoordeling en de veiligheidsvoorwaarden moeten voldoen.

Na overdracht na de diensten Voorwaarden & Vervolg of Onderzoek, monitort Veilig Thuis (1) of aan de gestelde veiligheidsvoorwaarden is voldaan, (2) of deze hebben geleid tot directe veiligheid en later stabiele veiligheid en (3) of er aandacht is voor het werken aan herstel van de gevolgen van het geweld. Hiertoe neemt Veilig Thuis contact op met het gezin/huishouden en onder andere professionals uit het lokale (wijk)team. Veilig Thuis sluit de monitoring af wanneer stabiele veiligheid is bereikt.

5 Dit gebeurt aan de hand van een door het Landelijke Netwerk Veilig Thuis ontwikkeld landelijk triage-instrument

6 Deze vervolgstappen zijn nader uitgewerkt in het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019, Landelijk Netwerk Veilig Thuis

7 Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019, Landelijk Netwerk Veilig Thuis

8 In deze voorwaarden wordt vastgelegd waaraan tenminste moet worden voldaan om te komen tot directe en stabiele veiligheid

Lokale (wijk)teams

Na overdracht door Veilig Thuis is het lokale (wijk)team verantwoordelijk om aan de hand van de veiligheidsbeoordeling en/of de veiligheidsvoorwaarden de veiligheid in het gezin/huishouden te borgen. Ook is het lokale (wijk)team verantwoordelijk voor het inzetten van of toeleiden naar (specialistische vormen van) ondersteuning, hulpverlening en behandeling gericht op het wegnemen van de risicofactoren van huiselijk geweld en kindermishandeling, en indien nodig voor herstel.⁹ Het gaat hierbij onder andere om (gespecialiseerde) hulpverlening op het gebied van problematiek die vaak samenhangt met huiselijk geweld en kindermishandeling, zoals LVB-, GGZ- en verslavingsproblematiek. In voorkomende gevallen moet deze hulpverlening worden ingezet in samenhang met gemeentelijke diensten zoals schuldhelpverlening. Daar waar professionals in het lokale (wijk)team zelf over onvoldoende kennis/mogelijkheden beschikken als het gaat om GGZ-, verslavings- en/of LVB-problematiek, is het van belang dat zij de weg weten te vinden naar GGZ-professionals (bijvoorbeeld bij een GGZ- of FACT-team¹⁰).

Hiertoe maakt het lokale (wijk)team een veiligheids-, hulpverlenings- en herstelplan¹¹ en voert dit uit. Als het lokale (wijk)team hier samen met het gezin onvoldoende in slaagt, dan lukt het niet of onvoldoende om de cirkel van geweld in het gezin/huishouden te doorbreken. Ten aanzien van de betrokken kinderen en jongeren leidt dit, zowel op de korte als lange termijn tot (ernstige) lichamelijke en psychische schade en eventueel tot intergenerationale herhaling van geweld.

Samenloop van zorg en strafbare feiten bij huiselijk geweld en kindermishandeling

Politie en justitieorganisaties (Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming en reclassering) werken met Veilig Thuis aan een afgestemde aanpak als er sprake is van zowel (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling als van (vermoedens van) strafbare feiten.¹² Voor de lokale (wijk)teams is het goed te weten dat politie en justitie op grond van hun bevoegdheden bijdragen aan het tot stand brengen van meer veiligheid in gezinnen/huishoudens met strafrechtelijke, bestuursrechtelijke of civielrechtelijke interventies.¹³ Deze interventies kunnen daarmee deel uitmaken van het plan dat rondom en samen met een gezin moet worden opgesteld om te komen tot directe en structurele veiligheid.

3 Visie en opdracht lokale (wijk)teams aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

De aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling vraagt een integraal en systeemgericht aanbod waarin alle leden van het gezin/huishouden op hen afgestemde hulp en/of ondersteuning krijgen. Dit vraagt om inzet in alle daarbij relevante leefgebieden. In de lokale (wijk)teams betekent dit bijvoorbeeld dat hulp en ondersteuning vanuit de gemeentelijke afdelingen Wmo/zorg, jeugd, werk, participatie en inkomen, openbare orde en veiligheid en de gemeentelijke GGD met elkaar en met onder andere GGZ-instelling(en) en onderwijs verbonden moeten worden.

9 Deze taken vloeien onder andere voort uit de Wmo2015, de Jeugdwet en de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

10 www.f-actnederland.nl/wat-is-f-act/

11 Conform het principe van 1Gezin1Plan1Regisseur, maken deze plannen onderdeel uit van het ene plan dat geldt voor het gehele gezin/huishouden. Hierin zijn de veiligheidsbeoordeling en veiligheidsvoorwaarden van Veilig Thuis opgenomen

12 Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019, Landelijk Netwerk Veilig Thuis

13 <https://vng.nl/onderwerpenindex/maatschappelijke-ondersteuning/kindermishandeling-en-huiselijk-geweld/veiligheid-voor-op-ontwikkelagenda-aanpak-huiselijk-geweld>

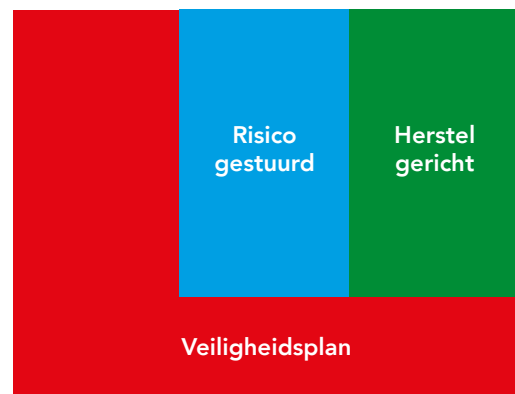
Dit kwaliteitskader 'Werken aan Veiligheid voor lokale (wijk)teams en gemeenten' is opgesteld vanuit het uitgangspunt dat de lokale (wijk)teams in staat moeten zijn gezinnen en huishoudens waarin huiselijk geweld en kindermishandeling spelen, passende hulp en/of ondersteuning te bieden of te organiseren, gericht op het creëren en borgen van stabiele veiligheid en herstel van de gevolgen van het geweld.

De opdrachten voor de gemeente zijn 1) om de lokale (wijk)teams aan te laten sluiten op de wettelijke taken van Veilig Thuis, zoals uitgewerkt in het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019,¹⁴ en 2) de gemeentelijke diensten te verbinden in de ondersteuning van de lokale (wijk)teams bij de aanpak van het geweld. Dit is nog niet in alle gemeenten expliciet opgenomen in de visie op de inrichting van en in de opdracht aan de lokale (wijk)teams. Ook de uitwerking ervan in samenwerkingsafspraken tussen de Veilig Thuis organisatie en de lokale (wijk)teams heeft (nog) niet in alle gemeenten plaatsgevonden.

De VNG adviseert voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling de visie 'gefaseerde ketenzorg'¹⁵ als leidraad te gebruiken. Deze is ook door de opdrachtgevers en partners van het programma Geweld hoort nergens thuis¹⁶ omarmd. Het creëren en waarborgen van veiligheid krijgt hiermee een prominente plaats in de ondersteuning en hulp die door de lokale (wijk)teams aan een gezin/huishouden wordt geboden.

De visie 'gefaseerde ketenzorg' gaat uit van de volgende fases:

- Eerst samenwerken voor veiligheid aan de hand van een veiligheidsplan.
Doel: het geweld stopt onmiddellijk.
- Dan samenwerken voor risicogestuurde zorg aan de hand van een hulpverleningsplan.
Doel: de oorzaken van het geweld worden weggenomen of teruggedrongen.
- En samenwerken voor trauma-geïnformeerde en herstelgerichte zorg aan de hand van een herstelplan.
Doel: de negatieve gevolgen van het geweld worden hersteld of beperkt.

Kern visie gefaseerde ketenzorg: Alle professionals werken samen aan veiligheid

Waar we ook zitten in de keten, rondom een huishouden met lichte of met complexe veiligheidsproblemen, we werken altijd samen aan twee achtereenvolgende doelen: eerst directe veiligheid en pas als dat gerealiseerd en beproefd is werken we aan stabiele veiligheid. Voor stabiele veiligheid is risicogestuurde zorg nodig. Deze aanpak noemen we gefaseerde ketenzorg.

Naast bovenstaande kern worden in de visie nog vijf voorwaarden genoemd voor een specifiek hulpaanbod waarmee een verschil gemaakt wordt en geweldspatronen kunnen worden doorbroken. De volgende vier zijn relevant voor de lokale (wijk)teams:

¹⁴ Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019, Landelijk Netwerk Veilig Thuis

¹⁵ Visie gefaseerde ketenzorg 'Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg', GGD GHOR Nederland, mei 2016

¹⁶ www.vng.nl/geweldnergensthuus

Visie gefaseerde ketenzorg: overige voorwaarden

1. Resultaatgericht werken met focus op de veiligheid in de relaties

We gaan als professionals resultaatgericht samenwerken door rond en met het gezin/huishouden zorg op maat te bieden door gezamenlijk concrete toetsbare doelen te formuleren die betrekking hebben op de veiligheid van de leden van dit specifieke gezin/huishouden, op herstel van trauma's en op herstel van het dagelijks functioneren van alle leden van dit gezin/huishouden. De veiligheidsvoorwaarden die voor dit gezin/huishouden zijn geformuleerd, zijn en blijven leidend. Alleen dan kunnen we spreken van systeemgericht werken aan veiligheid.

2. Een integraal plan bevat afspraken over doelen en oplossingen die je samen maakt

Om deze gezamenlijk geformuleerde doelen te behalen, moeten oplossingen worden doordacht en ingebracht door leden van het huishouden, door hun netwerk en door de betrokken professionals, zowel generalisten als experts. Zo ontstaat een integraal plan dat gemaakt is door allen en leidend is voor allen. Het plan stelt de casusregisseur in staat het overzicht te houden en de gemaakte afspraken te bewaken.

3. Alle gezinnen waarbinnen sprake is van onveiligheid hebben een casusregisseur

De casusregisseur is niet alleen coördinator van de zorg, maar houdt tevens toezicht op de veiligheid, op de voortgang en op de effecten van de zorg.

4. Delen van informatie heeft als doel om de persoonlijke levenssfeer van gezinsleden veilig te maken

Als we individuen willen beschermen tegen huiselijk geweld en kindermishandeling is het delen van informatie een noodzakelijke voorwaarde om de persoonlijke levenssfeer te kunnen beschermen. Het delen van informatie moet voldoen aan de principes van proportionaliteit, subsidiariteit en doelmatigheid. Transparantie is daarbij belangrijk, zowel om de rechten van betrokkenen te respecteren als om een goede werkrelatie met betrokkenen te kunnen realiseren. Uitgangspunt is dat informatiedeling het organiseren van veiligheid en goede zorg niet in de weg mag staan.¹⁷

Kwaliteitskader

1. Formuleer, op basis van de visie 'gefaseerde ketenzorg', een integrale gemeentelijke visie (o.a. Wmo, jeugd, WP&I, gezondheidszorg en veiligheid) op de inrichting van de lokale (wijk)teams voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling waarin het perspectief op veiligheid is opgenomen. Hiermee wordt er voor gezorgd dat de verschillende partners met het gezin en onderling dezelfde taal spreken als het gaat om het herstellen en borgen van veiligheid in gezinnen/huishoudens.
2. Expliciteer hoe de lokale (wijk)teams zijn ingericht en wie welke opdracht (en expertise) heeft als het gaat om het oppakken van zaken waarin huiselijk geweld en kindermishandeling spelen en het waarborgen van veiligheid in het betreffende gezin/huishouden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan (wijk)teams, gebiedsteams, SAVE-teams, expertise teams, regieteams, experts huiselijk geweld, teams huiselijk geweld, CJG's, etc.

Beide kunnen worden opgenomen in de regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling. In de regiovisie kan ook worden beschreven hoe de lokale (wijk)teams samenwerken met andere organisaties die een rol hebben in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (onder andere huisartsen, justitiële organisaties, Veilig Thuis, enz).

¹⁷ Informatiedeling in het bijzijn van het gezin/huishouden kan eventueel dilemma's en discussies ten aanzien van het recht op privacy voorkomen.

4 Competenties van professionals in de lokale (wijk)teams met betrekking tot de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling

Ten aanzien van de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, hebben de lokale (wijk)teams van gemeenten, de volgende taken:¹⁸

- het signaleren en bespreekbaar maken van huiselijk geweld en kindermishandeling, en wanneer nodig op basis van het doorlopen van de stappen van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling¹⁹ een melding doen bij Veilig Thuis (en dit bespreken met de gezinsleden),²⁰
- het hebben van en/of zorgdragen voor het zicht op veiligheid in die casussen die door Veilig Thuis worden overgedragen aan de lokale (wijk)teams,
- het bieden van en/of zorgdragen voor het inzetten van (specialistische vormen van) ondersteuning, hulpverlening en behandeling gericht op het bewerkstelligen van veiligheid, het wegnemen van de risicofactoren van huiselijk geweld en kindermishandeling, en indien nodig herstel.

Om deze taken goed te kunnen vervullen is het van belang dat de professionals over een aantal competenties beschikken. Onderstaand worden deze toegelicht per taak.

Signaleren en bespreekbaar maken

Alle professionals werkzaam in de lokale (wijk)teams hebben een verantwoordelijkheid om huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en bespreekbaar te maken. Daarvoor is het noodzakelijk dat deze professionals de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling kennen en toepassen. Ook moeten deze professionals getraind zijn in gespreksvoering met alle betrokkenen in het gezin/huishouden, ook met kinderen. De gemeente mag hiertoe eisen stellen aan de opleiding van professionals werkzaam in de lokale (wijk)teams. Een groot aantal gemeenten heeft hierin voorzien via de inkoop- en/of subsidievoorwaarden die zij stellen. Niet alle gemeenten houden echter toezicht op de daadwerkelijke naleving van deze voorwaarden.

Kwaliteitskader

3. Zorg er voor dat alle professionals in de lokale (wijk)teams:
 - a) in staat zijn te werken met de Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling^{21,22}
 - b) in staat zijn geweld te kunnen signaleren, inclusief specifieke geweldsvormen (onder andere seksueel geweld, schadelijke traditionele praktijken, ouderenmishandeling), risicofactoren en specifieke risicogroepen (onder andere ouders met GGZ-problematiek, LVB)²³
 - c) toegang hebben tot aandachtsfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling
 - d) in staat zijn geweld te bespreken met alle betrokkenen (kinderen en volwassenen, waaronder ook ouderen)²⁴
 - e) in staat zijn systeemgericht te werken.

18 Deze taken vloeien onder andere voort uit de Wmo2015, de Jeugdwet en de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

19 Onderdeel van stap 1 van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is het doen van de Kindcheck. De kindcheck houdt in dat een professional bij bepaalde groepen volwassenen nagaat of zij voor minderjarige kinderen zorgen en of kinderen daar veilig opgroeien.

20 Indien nodig parallel een verzoek tot onderzoek doen bij de Raad van de Kinderbescherming

21 Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>

22 <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling/Signaleren-van-kindermishandeling>

23 Voorbeelden: <https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Definitie>, <https://www.huiselijkgeweld.nl/typengeweld>

24 Voorbeelden: <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling/Zorgen-bespreken/In-gesprek-met-kind-en-ouders>, <https://www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl/veiligheid-thuis-en-op-school/drie-dimensiemodel-gesprekstechniek-gevoelige-ondenwerpen>, <https://www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl/veiligheid-thuis-en-op-school/factor-veiligheid-vragenlijst-huiselijk-geweld>

Zicht op veiligheid

Bij een overdracht van het gezin/huishouden door Veilig Thuis naar een lokale (wijk)team, is deze verantwoordelijk voor het zicht op veiligheid in het gezin/huishouden²⁵. De verantwoordelijkheid van het lokale (wijk)team voor het zicht op de veiligheid eindigt op het moment dat er sprake is van stabiele veiligheid in het gezin/huishouden of wanneer de verantwoordelijkheid voor het zicht op veiligheid is overgedragen aan een andere partner (en door deze partner is geaccepteerd).

Wanneer het lokale (wijk)team na overdracht van het gezin/huishouden door Veilig Thuis, constateert dat op basis van informatie die (nog) niet bekend was bij Veilig Thuis, de veiligheidsbeoordeling en/of veiligheidsvoorwaarden die door Veilig Thuis zijn gesteld, niet toereikend zijn, dan neemt het lokale (wijk)team contact op met Veilig Thuis. Dit gebeurt ook wanneer het gezin/huishouden niet bereid is hulp en/of ondersteuning te accepteren.

Kwaliteitskader

4. Zorg er voor dat die professionals in de lokale (wijk)teams aan wie Veilig Thuis gezinnen/huishoudens overdraagt, een actueel beeld hebben van de veiligheid van alle leden van het gezin/huishouden en hiertoe contact houden met alle leden van het gezin/huishouden en met andere betrokken professionals bij het gezin/huishouden.
5. Zorg ervoor dat de lokale (wijk)teams beschikken over voldoende capaciteit om zicht op de veiligheid te houden in die gezinnen en huishoudens die door Veilig Thuis worden overgedragen. Beide kunnen worden opgenomen in inkoop/subsidievoorwaarden en/of ontwikkelopdrachten aan de lokale (wijk)teams.

Directe veiligheid, stabiele veiligheid en herstel van de gevolgen

Om te kunnen werken aan veiligheid, hulpverlening en herstel is een integraal plan (over alle leefgebieden) nodig, waarin gezamenlijk met het gezin/huishouden geformuleerde, concreet toetsbare doelen zijn opgenomen, die leiden tot stabiele veiligheid van leden van het gezin/huishouden, herstel van trauma's en herstel van de gevolgen van het geweld voor alle leden van dit huishouden.²⁶ Op deze manier wordt systeemgericht en integraal gewerkt aan veiligheid. Uitgangspunt is dat er steeds samen met het gezin/huishouden wordt opgetrokken. In een groot aantal gemeenten wordt hiertoe gewerkt met het gedachtengoed van 1Gezin1Plan1Regisseur.

Het is belangrijk dat de sociale steunstructuur van de gezinnen/huishoudens wordt betrokken. Samen met het gezin/huishouden en de betrokken professionals (o.a. huisarts, school/kinderopvang, politie, GGZ (eventueel via een FACT-team), verslavingszorg, (jeugd)gezondheidszorg, etc.) kunnen oplossingen worden doordacht en ingebracht. Het is noodzakelijk dat het gezin/huishouden hierbij ondersteund wordt in het voeren van regie, in het overzicht houden op, het bewaken van het opstellen van, en de uitvoering van de gemaakte afspraken. Dit wordt over het algemeen (casus)regie genoemd. De professional die deze taak krijgt, houdt hiermee zicht op de veiligheid in het gezin/huishouden, op de voortgang en op de effecten van de ondersteuning en hulpverlening.²⁷

Het tot stand brengen van stabiele veiligheid in gezinnen en huishoudens waar sprake is van structureel huiselijk geweld en kindermishandeling vergt vaak een lange adem. Om geweld echt te stoppen heeft een deel van deze gezinnen en huishoudens langdurige en deskundige hulp en ondersteuning nodig.

25 Zicht op veiligheid: een actueel beeld hebben van de veiligheid van alle leden van het gezin/huishouden

26 Visie gefaseerde ketenzorg 'Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg', GGD GHOR Nederland, mei 2016

27 <http://www.regiesociaaldomein.nl/>

6. Zorg er voor dat het lokale (wijk)team met betrekking tot de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling:
 - a) daadwerkelijk werkt conform het gedachtengoed van 1Gezin1Plan1Regisseur
 - b) werkt op basis van een gedeelde visie op veiligheid²⁸
 - c) werkt met een en hetzelfde instrument²⁹ om een veiligheidsbeoordeling te maken voor het gezin/ huishouden en op de hoogte is van welke instrumenten andere professionals/organisaties gebruiken om een veiligheidsbeoordeling te maken en hoe deze zich verhouden tot het eigen instrument
 - d) in staat is (casus)regie te voeren in een gezin totdat stabiele veiligheid is bereikt³⁰
 - e) traumasensitief werkt
7. Zorg er voor dat die professionals in de lokale (wijk)teams aan wie Veilig Thuis gezinnen/huishoudens overdraagt, beschikken over:
 - a) een basiskennis van geweldsdynamiek en risicofactoren (incl. patroonherkenning)³¹
 - b) een basiskennis van alle specifieke geweldsvormen (onder andere seksueel geweld, schadelijke traditionele praktijken, oudermishandeling), risicofactoren en specifieke risicogroepen (onder andere ouders met GGZ-problematiek, LVB)³²
 - c) een basiskennis op het gebied van de problematiek en risicofactoren die vaak samenhangen met huiselijk geweld en kindermishandeling, o.a. LVB-, GGZ- en verslavingsproblematiek³³
 - d) mogelijkheden om GGZ-professionals te consulteren bij GGZ-, verslavings- of LVB-problematiek (bijvoorbeeld via een GGZ- of FACT-team)
 - e) basiskennis van familie- en jeugdrecht (met name gezag en erkenning)
 - f) kennis van hoe de samenwerking tussen hen en Veilig Thuis verloopt en wat zij daarin van Veilig Thuis mogen verwachten³⁴
8. Zorg er voor dat die professionals in de lokale (wijk)teams aan wie Veilig Thuis gezinnen/huishoudens overdraagt, in staat zijn:
 - a) een veiligheidsbeoordeling te maken van het gezin/huishouden³⁵
 - b) veiligheidsplannen op te stellen, de door Veilig Thuis geformuleerde veiligheidsvoorwaarden hierin te vertalen, en het veiligheidsplan uit te voeren
 - c) geweld te bespreken met alle betrokkenen (kinderen en volwassenen, waaronder ook ouderen)³⁶
 - d) outreachend³⁷ aan te sluiten bij gezinnen/huishoudens en te ondersteunen bij de formulering van de hulpvraag
 - e) regie te voeren op het opstellen en uitvoeren van hulpverlenings- en herstelplannen
 - f) de sociale steunstructuur van het gezin/huishouden te betrekken en te steunen in het zorgen voor acute veiligheid en het wegnemen van de oorzaken van onveiligheid
 - g) tijdig systeemgerichte (gespecialiseerde) hulpverlening in te zetten (of toe te leiden) voor alle leden van het gezin/huishouden op het gebied van de problematiek die vaak (direct of indirect) samenhangt met huiselijk geweld en kindermishandeling, o.a. LVB-, GGZ- en verslavingsproblematiek, maar ook huisvesting en inkomen

28 Visie gefaseerde ketenzorg "Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg", GGD GHOR Nederland, mei 2016

29 <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Veiligheid-en-ricos-inschatten-wat-helpt.pdf>, https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/huiselijk_geweld_bij_kinderen_en_volwassenen/aandachtspunten_diagnostiek_fhg_volwassenen/risicotaxatie-instrumenten_fhg_volwassenen.html

30 De aard van huiselijk geweld en kindermishandeling maakt dat het voeren van (casus)regie over een langere periode noodzakelijk kan zijn. www.regiesociaaldomein.nl

31 Voorbeelden: Signs of Safety, Multifocus, GPS, Top-3

32 Voorbeelden: <https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Definitie>, <https://www.huiselijkgeweld.nl/typengeweld>

33 Onderdeel van deze basiskennis is weten waar een professional terecht kan voor ondersteuning bij GGZ-, verslavings- en/of LVB-problematiek (bv. het FACT-team)

34 Veilig Thuis organisaties voeren hun wettelijke taken uit aan de hand van het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019.

35 De lokale (wijk)teams hoeven niet altijd zelf een veiligheidsbeoordeling uit te voeren. Indien een veiligheidsbeoordeling is gedaan door Veilig Thuis, Openbaar Ministerie en/of Raad voor de Kinderbescherming, dan dient de professional in het lokale (wijk)team in staat te zijn met deze veiligheidsbeoordeling te kunnen werken

36 Voorbeelden: <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling/Zorgen-bespreken/In-gesprek-met-kind-en-ouders>, <https://www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl/veiligheid-thuis-en-op-school/drie-dimensiemodel-gesprekstechniek-gevoelige-onderwerpen>, <https://www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl/veiligheid-thuis-en-op-school/factor-veiligheid-vragenlijst-huiselijk-geweld>

37 Dus niet alleen vraaggericht.

- h) tijdig systeemgerichte (gespecialiseerde) hulp in te zetten (of toe te leiden) voor alle leden van het gezin/huishouden, om te herstellen van de gevolgen van het geweld (bijvoorbeeld trauma-behandeling)
 - i) contact te houden met alle betrokken professionals bij het gezin/huishouden (o.a. huisarts, school/ kinderopvang, politie, GGZ, verslavingszorg, vrouwenopvang, CSG, GI, RvdK, Reclassering etc.)
 - j) gezinnen/huishoudens te ondersteunen in het voeren van regie op de uitvoering van een veiligheids-, hulpverlenings- en herstelplan (ook wel (casus)regie genoemd).³⁸
9. Zorg er voor dat er voldoende (variatie in) gespecialiseerd hulpaanbod beschikbaar is binnen de gemeente (en/of (boven)regionaal), voor slachtoffers, plegers en kinderen, gericht op het onmiddellijk stoppen van het geweld, op het wegnemen van risicofactoren voor huiselijk geweld en kindermishandeling en op herstel van de gevolgen van huiselijk geweld en kindermishandeling.³⁹

5 Samenwerkingsafspraken lokale (wijk)teams en Veilig Thuis

De aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling vraagt een goede samenwerking tussen de lokale (wijk) teams en Veilig Thuis. Samenwerkingsafspraken tussen de lokale (wijk)teams en Veilig Thuis zorgen er voor dat de verwachtingen over en weer geëxpliciteerd zijn en houvast bieden.

Kwaliteitskader

10. Zorg dat Veilig Thuis en de lokale (wijk)teams samenwerkingsafspraken maken. Deze samenwerkingsafspraken⁴⁰ bevatten in ieder geval afspraken over:
- a) Het informeren van direct betrokkenen over de melding bij Veilig Thuis en de overdracht door Veilig Thuis aan de lokale (wijk)teams (onder andere wie informeert de direct betrokkenen en wanneer)
 - b) De rolverdeling tussen betrokken professionals van Veilig Thuis en lokale (wijk)teams (onder andere wie stelt het veiligheidsplan op, wie informeert direct betrokkene)
 - c) De manier waarop zaken door Veilig Thuis worden overgedragen aan de lokale (wijk)teams (onder andere moment van overdracht van de verantwoordelijkheid van het zicht op veiligheid, wijze van overdracht, informatie die wordt overgedragen door Veilig Thuis, kwaliteit van de veiligheidsbeoordeling en veiligheidsvoorwaarden van Veilig Thuis, wijze van monitoring door Veilig Thuis).
 - d) Wanneer en hoe de lokale (wijk)teams bij nieuwe zorgen over het gezin/huishouden tijdens de monitoringsperiode van Veilig Thuis, contact opneemt met Veilig Thuis.
 - e) Welke (zoveel mogelijk) erkende methodes en instrumenten door professionals van de lokale (wijk) teams en Veilig Thuis worden gebruikt om in beeld te brengen wat er aan de hand is en wat er nodig is (op alle leefgebieden). Hierbij gaat het vooral om eenduidigheid in taal en afstemming van de inhoud.
 - f) Welke stappen er door wie worden gezet op het moment dat de bij een gezin/huishouden betrokken medewerkers van Veilig Thuis en van de lokale (wijk)teams niet tot overeenstemming komen, waardoor samenwerking en voortgang (dreigen te) stagneren.
 - g) Hoe casuïstiek met elkaar wordt geëvalueerd zodat gezamenlijk wordt geleerd.

³⁸ <http://www.regiesociaaldomein.nl/>

³⁹ Denk hierbij bv. aan traumahulpverlening, verslavingszorg, zorg voor het jonge kind, etc.

⁴⁰ Eventueel kan hiervoor gebruik gemaakt worden van het model samenwerkingsafspraken "Samen werken aan Veiligheid en Herstel" Paul Baeten, 2019

6 Verantwoording

Dit kwaliteitskader is gebaseerd op opbrengsten van vier bijeenkomsten waaraan vertegenwoordigers van onder andere gemeenten, Veilig Thuis-organisaties, wijkteams en andere vormen van de lokale infrastructuur hebben deelgenomen. Ook zijn (concept)versies van dit kwaliteitskader voorgelegd aan onder andere de regionaal projectleiders GHNT, het kernteam GHNT, het landelijk netwerk Zorg-Straf, de Associatie van wijkteams, de stuurgroep van het Programma Zorg voor de Jeugd en de stuurgroep van het programma GHNT. Het resultaat is afgestemd met het Landelijk Netwerk Veilig Thuis, het ambtelijk overleg centrumgemeenten Vrouwenopvang en het wethoudersoverleg BW/MO en VO/HG. Het kwaliteitskader is op 21 november 2019 vastgesteld door de Commissie Zorg, Jeugd en Onderwijs en de Commissie Bestuur en Veiligheid van de VNG.

Het kwaliteitskader en de zelfscan zijn geldig tot en met december 2021 tenzij er op een eerder moment uit de toepassing is gebleken dat aanpassingen nodig zijn. Het kwaliteitskader wordt tweejaarlijks geactualiseerd door de commissie Zorg Jeugd en Onderwijs met ondersteuning vanuit het VNG-bureau. Zonder actualisatie vervalt het kwaliteitskader per 31 december 2021. Daarnaast zal over twee jaar geëvalueerd worden of de zelfscan nog noodzakelijk is.

**Vereniging van
Nederlandse Gemeenten**

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 82 00
info@vng.nl

december 2019

vng.nl